

De toekomst van ADL-woningen

Innovatie op meerdere niveaus nodig

In de afgelopen jaren hebben er relevante veranderingen plaatsgevonden in Nederland, gerelateerd aan de regelgeving en financiering in de zorgsector. Sinds de afschaffing van de subsidieregeling zijn er geen nieuwe ADL-woningen meer gebouwd en de verwachtingen voor het bouwen van nieuwe projecten zijn laag. Aan de andere kant blijven de sociale eisen hoog en wil men mensen met beperkingen volledig integreren in de maatschappij.

Tekst

casanova+hernandez architecten

De optimalisatie van het besturingssysteem vraagt om een kritische beoordeling van de voorwaarden voor de initiatie van een nieuw ADL-project. Dit omvat niet alleen het programma van eisen, maar ook de sociale en economische aspecten. Met een open en creatieve houding kunnen alle partijen die betrokken zijn bij de ontwikkeling van ADL-projecten nieuwe oplossingen vinden om een nieuwe generatie van ADL-woningen te realiseren.

Innovatie op de schaal van het blok

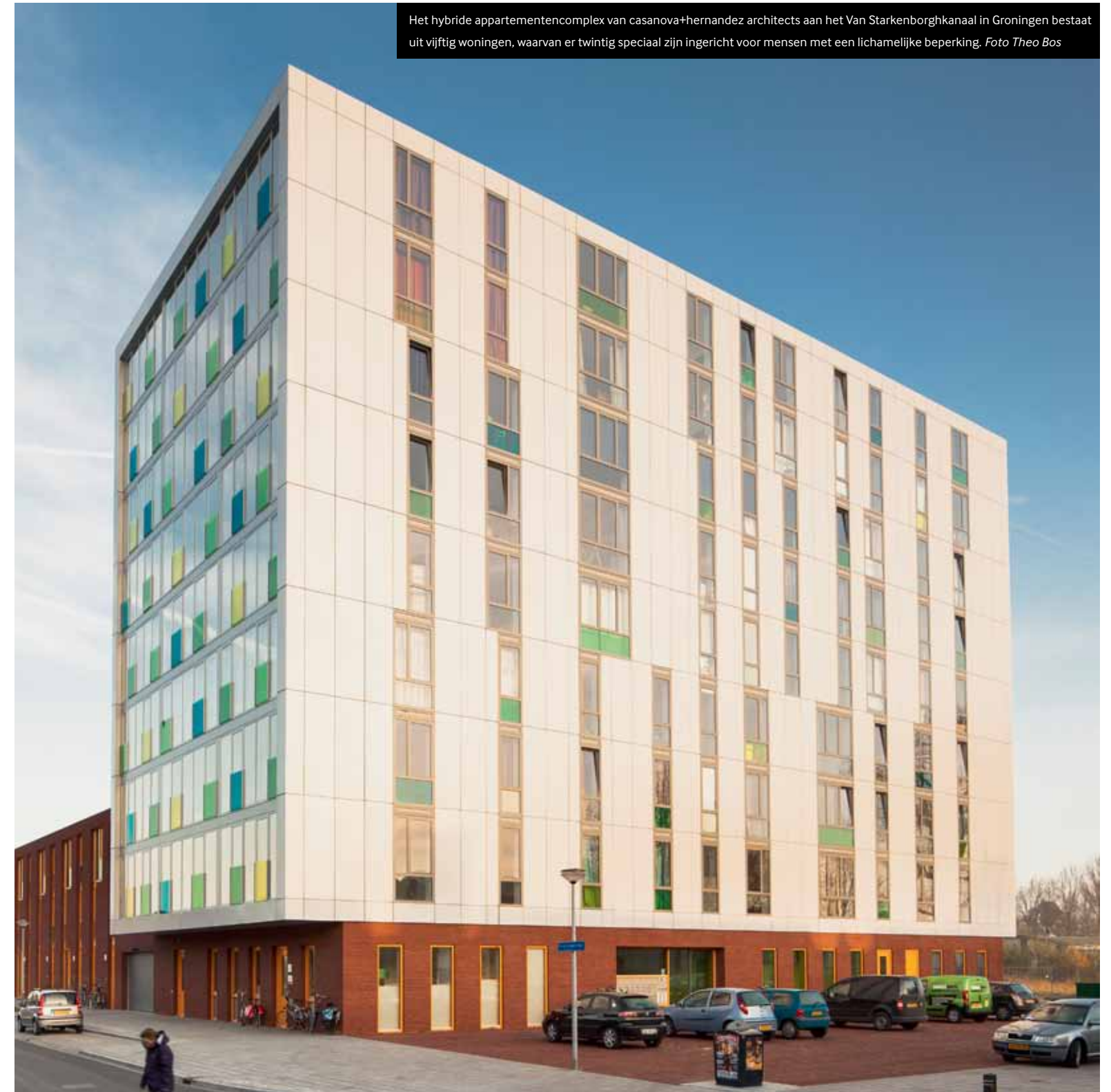
Het woningblok kan bewust ontworpen worden met als doel sociale interactie tussen alle soorten bewoners te bevorderen. Er vinden nieuwe sociale ontwikkelingen plaats die duiden op het feit dat steeds meer mensen bereid zijn coöperatieve projecten te initiëren en om allerlei soorten gemeenschappelijke activiteiten te ondernemen. Dit gaat van stadstuinieren tot samen koken en van een ouderparticipatiecrèche tot studenten die op eigen initiatief huiswerkbegeleiding geven. Door de nieuwe generatie ADL-projecten met flexibele ruimten in te richten is er plaats waarin de gemeenschappelijke activiteiten ontstaan. **Het creëren van flexibele ruimten in het blok die alle gebruikers kunnen gebruiken, zal een sterker sociaal netwerk tot stand brengen en zal de mogelijkheden tot sociale integratie voor mensen met beperkingen verbeteren.** Het gebruik van gemeenschappelijke ruimten kan daarnaast helpen om de extra kosten voor ADL-woningen uit te balanceren. Niet alleen kan de benodigde oppervlakte van elke ADL-woning drastisch omlaag gaan, maar ook de optimalisatie van installaties, circulatieruimten en constructieve elementen zoals muren en deuren brengen de constructiekosten omlaag. Dit verwezenlijkt eveneens goede resultaten voor het duurzaam functioneren van het gebouw.

Innovatie op de schaal van de woning

Door middel van interviews met ADL-cliënten van zeer verschillende leeftijden en achtergronden werd een aspect meteen duidelijk. Hoewel alle cliënten afhankelijk zijn van een rolstoel, heeft elke persoon een specifiek beeld van hoe hij of zij wil leven en hoe de woning aangepast moet zijn aan dit persoonlijke bewegingspatroon. De geïnterviewden zeiden meer flexibiliteit en een groter aanbod van woningtypologieën te waarderen.

De standaardisatie in architectuur is al sinds een tijd in het algemeen betwist in Nederland. **Al enige tijd vinden er ontwerpexperimenten plaats over onderwerpen als de flexibiliteit en personalisatie van de woningen.** Sommige van deze experimenten zijn slechts theoretisch geformuleerd, andere zijn wel in de praktijk gebracht. Door de reeds opgedane kennis op dit gebied in de praktijk te brengen, kunnen ADL-cliënten meer typologische variatie en betere aanpasbare ruimten krijgen. Op deze manier kunnen verschillende cliënten de woning op de lange termijn bewonen. Daarnaast dragen de minder vaststaande scheidingswanden en deuren bij aan meer bewegingsvrijheid voor de ADL-cliënten in de woning. Aan de ene kant helpen minder vaststaande scheidingswanden en deuren in het faciliteren van routen en manoeuvres in de woningen. Aan de andere kant dragen beweegbare scheidingswanden, schuifelementen of zelfs gordijnen om ruimten af te scheiden bij aan een flexibele indeling van de woningen, wanneer de huurwoningen van de ene ADL-cliënt naar de andere overgaan. Relevant voor de huidige tijd is dat veel alleenstaanden de ADL-woningen bewonen. Dit betekent dat de ADL-woningen in het algemeen verkleind kunnen worden. Die wetenschap leidt tot een zeer interessant terrein van onderzoek, met verschillende woningtypologieën die geschikter zijn voor deze groep ADL-cliënten. Niet alleen kunnen de ADL-woningen in het algemeen verkleind worden, ook kunnen ruimten speciaal ontworpen voor ADL-cliënten toegevoegd worden aan andere woningtypologieën. Dit zou dan bijvoorbeeld kangoeroewoningen creëren met twee verschillende ingangen, waar woonruimten gedeeld worden door een ADL-cliënt en een

Dit essay is ontstaan naar aanleiding van een onderzoek 'Toekomst van ADL-wonen: sociale integratie van mensen met lichamelijke beperkingen', ondersteund door het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie.

Het hybride appartementencomplex van casanova+hernandez architects aan het Van Starckenborghkanaal in Groningen bestaat uit vijftig woningen, waarvan er twintig speciaal zijn ingericht voor mensen met een lichamelijke beperking. Foto Theo Bos

ADL-woningen

Mensen met een lichamelijke beperking kunnen zelfstandig wonen in speciaal aangepaste huurwoningen, ook wel ADL-woningen genaamd. De afkorting ADL staat voor Activiteiten van het Dagelijks Leven, een verwijzing naar de ondersteuning van de dagelijkse activiteiten. De assistentie is op elk moment van de dag oproepbaar, waardoor het eigen leefritme is te bepalen.

“Vaak moeten we veranderen om hetzelfde te blijven”

familie, studenten en/of collega's, die een rol kunnen spelen in de dagelijkse zorg van de ADL-cliënt. Deze hybride typologieën in woningblokken, zoals de kangoeroewoning, maken het daarnaast mogelijk om te experimenteren met veel verschillende woning-indelingen, meerdere soorten symbiotische relaties tussen de bewoners van het blok en met veel oplossingen om de sociale interactie van de ADL-bewoners te bevorderen.

Als het gaat om alleenstaanden of stellen, komt een lofttypologie tegemoet aan de wens van meer ruimte van ADL-cliënten. Deze typologie kan zeer lichte scheidingswanden bevatten, wat een dagelijkse ruimtelijke variatie teweegbrengt.

Sociale innovatie

Politieke discussies daargelaten, is het een feit dat niet alleen de Nederlandse samenleving maar ook traditionele westerse samenlevingen recentelijk zijn veranderd. Burgers hebben sneller de neiging om zichzelf te organiseren en initiatieven op kleine tot middelgrote schaal te promoten. Wat ook wel bekendstaat als de doe-het-zelfdemocratie in academische kringen, heeft zich verspreid door westerse landen en werpt nu al haar vruchten af in sommige gevallen. Dit dringt vooral door in de manier van denken van burgers en politici. In Nederland staan deze veranderingen al meerdere jaren op de politieke agenda, maar de participatiesamenleving slaagt alleen als burgers dat zelf willen. Dit is niet van bovenaf te implementeren.

Als het gaat over architectuur, en dan met name over integratieopgaven zoals de ADL-projecten, kan deze maatschappelijke trend verwezenlijkt worden door het creëren van ruimten waarin mensen samenwerken, activiteiten delen en elkaar helpen.

Gemeenschappelijke ruimten in ADL-projecten verlenen de benodigde 'hardware' om sociale interactie mogelijk te maken onder ADL-cliënten en andere bewoners van het blok. **Om levendige gemeenschappelijke ruimten te creëren zijn participatiemakelaars nodig, moeten informatiestromen goed onderhouden worden, is controle belangrijk en moet betrokken burgerschap ook gestimuleerd worden.** In het tot stand brengen van participatieve ADL-projecten moeten de gemeenten een relevante rol spelen in het bevorderen van sociale participatie. In de samenwerking met sociologen kunnen ze burgers aanmoedigen om groepen te vormen, gebaseerd op een goede mix van ADL-cliënten en andere groepen mensen. Gemeenten kunnen het ontstaan van nieuwe sociale netwerken faciliteren en reeds bestaande actieve sociale organisaties identificeren, die eventueel geïnteresseerd zijn in het delen van voorzieningen en het uitwisselen van ervaringen met ADL-cliënten. Ook kunnen zij een adviserende helpdesk starten om individuen (ADL-cliënten, studenten, expatriates, mensen die alleen wonen et cetera) met elkaar in contact te brengen. Als laatste kunnen gemeenten groepen identificeren of zelfs promoten die bestaan uit een mix van ADL-cliënten en andere mensen die geïnteresseerd zijn in het creëren van collectieve opdrachtgeverschapsprojecten. De politieke motivatie maakt een verscheidenheid aan opties mogelijk.

Financiële innovatie

Een van de grootste huidige uitdagingen is dat er de afgelopen jaren relevante bezuinigingen zijn geweest in de zorgsector. Tegenwoordig zijn er creatieve oplossingen nodig om nieuwe ADL-projecten te financieren, om deze zo weer economisch haalbaar te maken. Aan de ene kant kan de al genoemde kritische reflectie op het bestaande PVE en de bestaande woningtypologieën leiden tot meer geoptimaliseerde woningen. In sommige gevallen kan deze benadering uiteindelijk leiden tot ADL-woningen waarvan de kosten vergelijkbaar zijn met die van een reguliere woning.

De financiering van een ADL-eenheid blijft een twistpunt, omdat deze extra ruimte niet nodig is in reguliere woningblokken. Een mogelijkheid om dit probleem te beperken is

door het PVE van de ADL-eenheden te evalueren. Op deze manier zijn de eenheden te verkleinen of te combineren met gemeenschappelijke ruimten in het woningblok.

Een belangrijk aspect om hier te noemen is dat de kosteneffectiviteit van een ADL-project niet op korte termijn bepaald zou moeten worden. **Veel ADL-woningen zijn huurwoningen, waar langetermijnfactoren als onderhoud en aanpasbaarheid een belangrijke rol spelen.**

Aan de andere kant moeten er creatievere financiële modellen gevonden worden die niet alleen afhangen van het Rijk en/of de gemeenten. Collectief opdrachtgeverschap kan daarin een oplossing zijn.

Nieuwe generatie ADL-woningen

Zoals kunstenaar Willem de Kooning zei, vaak moeten we veranderen om hetzelfde te blijven. De sociale en economische context waarin het ADL-model is opgebouwd, is in de afgelopen jaren veranderd. Dit dwingt ons om het te herzien en het weer uitvoerbaar te maken. Naar aanleiding van de huidige omstandigheden moet er een discussie ontstaan die een positieve bijdrage kan leveren aan de toekomst van de ADL-woningen. Op deze manier kan uiteindelijk een duurzaam model tot stand gebracht worden.

1 Doorsnede van een standaard ADL-woning
Beeld casanova+hernandez architects

2 Doorsnede van een alternatieve ADL-woning als loft.
Beeld casanova+hernandez architects

3 Doorsnede van een alternatieve ADL-woning die deel uitmaakt van een blok met gemeenschappelijke ruimten.

Beeld casanova+hernandez architects